

ОПТИМІЗАЦІЯ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

OPTIMIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS FOR STUDENTS OF THE EXTRAORDINARY FORM OF ORGANIZATION OF LEARNING

У статті розглянуті питання: організації освітнього процесу у студентів заочної форми навчання у педагогічному коледжі; питання побудови освітніх кластерів із метою реалізації ефективної освітньої політики та модернізації системи освіти в Україні. Використання кластерного підходу дозволить виявити диференціацію в реалізації надання якості освітніх послуг. Кластеризація приведе до поліпшення таких показників, як наукова, методична, соціальна результативність освіти. Метою дослідження стало виявлення найбільш значущих чинників для студентів заочної форми у процесі формування професійних компетенцій. У статті зроблений аналіз переваг і недоліків дистанційного навчання. Визначено актуальність, необхідність і доцільність застосування технології дистанційного навчання студентів заочної форми навчання та передумови розвитку науково-освітніх кластерів; доцільність впровадження кластерної політики для підвищення конкурентоспроможності педагогічного коледжу. Проаналізовані різні трактування понять «кластер», «освітній кластер». Уточнено дефініцію та виділено відмітні характеристики освітнього кластера.

Зроблений комплексний аналіз оцінювання розвитку заочної форми навчання студентів педагогічного коледжу. Виявлено найбільш суттєві проблеми на шляху розвитку освітніх кластерів; що результатом діяльності освітнього кластеру є дифузія інноваційної активності від одного суб'єкта продуктивних взаємин до іншого; основні світові тенденції кластеризації освітньої галузі. Розроблені рекомендації щодо покращення їх конкурентоспроможності на основі співпраці із зацікавленими сторонами, що дає студентам можливість сформулювати пропозиції щодо створення кластерів.

У статті наведено визначення терміна «освітній кластер», проаналізовано характерні особливості деяких всесвітньовідомих освітніх кластерів, запропоновано класифікацію освітніх кластерів світу. Представлена специфіка застосування кластерного підходу у сфері освіти, зокрема, заочної форми навчання. З'ясовано, що кластери та кластерні технології відіграють дедалі більшу роль у розвитку інфраструктури педагогічного коледжу.

У висновках наголошено на пріоритетних цілях освітньої роботи заочного відділення коледжу на основі кластерного підходу. Встановлено, що формування освітніх кластерів є важливою частиною державної кадрової політики країни. Підкреслено, що кластери можуть стати основою, завдяки якій буде сформовано національну інноваційну систему. Означено актуальність дослідження питання інноваційного розвитку закладу вищої освіти на основі кластеризації. Розглянуто процес кластеризації як механізм інноваційного розвитку закладу вищої освіти, зокрема заочного відділення. Сформульовано нові можливості, що відкриваються для педагогічного коледжу, що

стають учасниками кластерів. Визначено інструментарій управління кластеризації простору заочного відділення, що застосовується для активізації такого процесу.

Ключові слова: фахова підготовка майбутніх вихователів, заочна форма навчання, оптимізація педагогічного процесу, дистанційні методи навчання, кластер, освітній кластер.

The article deals with the following issues: organization of educational process in students of correspondence form of education in the pedagogical college; the issue of building educational clusters in order to implement effective educational policies and modernize the education system in Ukraine. The use of a cluster approach will help to identify the differentiation in the implementation of the quality of educational services. Clustering will improve such indicators as the scientific, methodological, social performance of education. The purpose of the study was to identify the most significant factors for students in the correspondence form in the process of forming professional competences. The article analyzes the advantages and disadvantages of distance learning.

The urgency, necessity and expediency of application of distance learning technologies of distance learning students, and prerequisites for the development of scientific and educational clusters are determined; the feasibility of implementing a cluster policy to enhance the competitiveness of the Teachers College. Various interpretations of the concepts of "cluster", "educational cluster" are analyzed. The definition and the distinctive characteristics of the educational cluster have been clarified.

The complex analysis of the evaluation of the development of the correspondence form of education of students of the pedagogical college is made. The most significant problems in the way of development of educational clusters were identified; that the result of the activity of the educational cluster is the diffusion of innovative activity from one subject of productive relations to another; major world trends in the clustering of the education industry. Recommendations have been developed to improve their competitiveness through stakeholder collaboration, which gives students the opportunity to formulate cluster building proposals.

The article defines the term "educational cluster", analyzes the characteristic features of some world-famous educational clusters, proposes the classification of educational clusters of the world. The specificity of application of the cluster approach in the sphere of education, in particular, correspondence form of education is presented. It has been found that clusters and cluster technologies are playing an increasing role in the development of the infrastructure of the Teachers College.

The conclusions emphasized the priority goals of the educational work of the correspondence department of the college based on the cluster approach. It is established that the formation of educational clusters is an important part of the state personnel policy of the country. It is

УДК 37.218.3

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-38>

Замелюк М.І.,

канд. пед. наук,

ст. викладач кафедри дошкільної освіти
Луцького педагогічного коледжу

Оксенчук Т.В.,

заст. директора з виховної роботи,

викладач кафедри дошкільної освіти
Луцького педагогічного коледжу

emphasized that clusters can be the basis for the formation of a national innovation system. The relevance of research into the innovation development of higher education institutions based on clustering is outlined. The process of clustering is considered as a mechanism of innovative development of higher education institution, in particular, correspondence department. The new opportunities that are being

opened for the College of Pedagogy, which become members of the clusters, have been formulated. The toolkit of cluster space management in absentia is defined, which is used to activate such process.

Key words: professional training of future tutors, correspondence form of education, optimization of pedagogical process, distance learning methods, cluster, educational cluster.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні тенденції у розвитку суспільства, особливостями яких є суттєве збільшення інформаційних потоків в освіті, вимагають змін в організації освітнього процесу та формулюють нові пріоритети в підготовці спеціалістів вищої школи, зокрема майбутніх вихователів. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті, формуванню певної нормативної й мотиваційно-ціннісної структури особистості студента, провідним компонентом якого буде потреба в постійному самовдосконаленні, а також дистанційним методам навчання і дистанційним освітнім програмам.

Практика переконливо підтверджує, що значення інфраструктури вишу, володіння автономністю ряду деяких функцій, ресурсом капіталізації продуктів науково-дослідницької діяльності, розвитку соціального потенціалу молоді важко переоцінити. У зв'язку з цим завдання формування освітніх кластерів вишів сьогодні розуміється як один із механізмів модернізації освіти та суспільства.

Основу кластера становить триада «студент – виш – наука» як архітектоніка відтворення потенціалу наукових кадрів засобами академічної наступності у виконанні замовлення держави на основі партнерства установ вищого закладу, загальної освіти й науки галузевої спрямованості, географічної близькості, спільності цілей-мотивів, цілей-намірів у сфері інновацій.

Таким чином, актуальною проблемою стає поширення теорії та методики оптимізації на педагогічний процес вищої школи, зокрема педагогічний коледж.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичними дослідженнями та розробками з питань кластерної філософії останніми роками займаються багато як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (Є. Безвушко, А. Буйлин, М. Бутко, М. Войнаренко, Ю. Ковальова, В. Ковальчук, Е. Куценко, Т. Красикова, Н. Любченко, М. Портер, С. Растворцева, С. Соколенко, Е. Соколова, Н. Тарасенко, Е. Терешин, В. Федорова та ін.). Підвищення інтересу до цієї проблематики зумовлюється отриманими результатами багаторічної світової практики кластеризації як резерву і чинника модернізації економіки, активізації інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності території.

А. Галаган вказує на переваги кластера як організаційної форми регіонального об'єднання зусиль

зацікавлених сторін з метою підвищення ефективності систем професійної освіти. Кластерний підхід у цьому разі є інструментом розвитку освітніх систем, передбачаючи взаємодії та саморозвиток суб'єктів взаємодії «у процесі роботи над проблемою» [4, с. 178].

К. Щепакін, Н. Жукова виділяють ознаки розвиненого освітнього кластера як критеріїв оцінки: ефективність структур управління науково-дослідницької, пошукової, творчої діяльності в рамках кластера; стійкість науково-дослідних відносин багатостороннього соціального партнерства; безперервність етапів науково-виробничого циклу; конкурентоспроможність, внутрішньокластерна взаємодія за наявності конкурентних переваг; стабільність структури кластера; стійкість самоорганізації комунікативних взаємозв'язків суб'єктів кластера [11, с. 217–218].

На відміну від традиційної системи, кластерна модель створює основу для об'єднання знань у рамках ідентичних професійних напрямів, що утворюють профіль, дозволяє створити інноваційну парадигму освіти, спрямовану на управління знаннями, генерацію нових знань і технологій, підготовку і розвиток кваліфікованих кадрів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз науково-методичної літератури у руслі означеної у дослідженні проблеми показав, що системно-функціональне забезпечення оптимізації освітнього процесу для студентів заочної форми організації навчання виконано не було. Системно-функціональне забезпечення оптимізації педагогічного процесу педагогічного коледжу потребує узгодження й координації зусиль керівників, викладачів у провідних підходах, етапах організації та самоорганізації їхньої діяльності.

Мета статті. Головним завданням нашої роботи вважаємо розгляд теоретико-методологічних, методичних основ оптимізації педагогічного процесу педагогічного коледжу, заочної форми навчання закладу. Виявити найбільш значущі фактори для студентів у процесі формування професійних компетенцій в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Освітні кластери сприяють безперервному формуванню кваліфікації студентів на базі установ, «занурює» їх у сферу їх майбутньої професійної діяльності, дають можливість вивчати, систематизувати й акумулювати передовий досвід, оперативно апробувати досягнення науки, оновлювати й уза-

гальнювати організацію і зміст професійної підготовки. Іншими словами, формування кластера передбачає підвищення кваліфікації фахівців за рахунок ефективного планування та перерозподілу навчального навантаження викладачів, використання освіти, навчальних аудиторій, програмного забезпечення, ефективного використання навчальних площ в освітньому процесі, створення єдиної бази нормативно-правового, науково-методичного забезпечення для спільного користування в освітньому процесі.

Формування освітнього потенціалу населення на основі кластерного навчання є інноваційним напрямом у професійній підготовці, його успішна реалізація неможлива без організації специфічних умов.

На базі кластера створюється єдина система розвитку, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів за стандартизованими освітніми програмами різних рівнів, з'являється сучасна лабораторна й експериментальна база, забезпечуються умови, що сприяють залученню додаткових ресурсів із позабюджетних джерел для освіти, починають активніше розвиватися міжнародні зв'язки.

Логіка дослідження потребує передусім конкретизації феноменології поняття «кластер», «освітній кластер».

Поняття «кластер» у перекладі з англійської мови означає «рости разом», «груно, скупчення», тобто це об'єднання декількох однорідних елементів.

Кластерний підхід сьогодні реалізується в багатьох сферах, у т. ч. в промисловості (лісова, нафтогазова, хімічна, туризм), у розвитку інформаційних технологій тощо. Однією з галузей, де створення кластерів є перспективним, можна назвати освіту. Оскільки під кластерним підходом до розвитку освіти розуміють взаємодію і саморозвиток суб'єктів кластера «у процесі роботи над проблемою», що здійснюється на основі стійкого розвитку партнерства, це підсилює конкретні переваги як окремих учасників, так і кластера загалом [5, с. 19].

Є. Куценко зазначає, що під освітнім кластером розуміють «об'єднання роботодавця й освітніх установ за допомогою комплексу наскрізних програм» [6]. Суттєвим в означеному аспекті вважаємо думку Є. Куценко, що головна відмінність освітнього кластера полягає не стільки у складі його учасників (до складу освітнього кластера можуть входити комерційні організації, органи державної влади, організації зі співробітництва), і не у провідній ролі ВНЗ (вони можуть бути ядром і звичайного кластера), а в тому специфічному продукті, який є результатом його діяльності. Якщо в автомобільному кластері головним продуктом є автомобіль, в хімічному – продукція хімічного виробництва, то в освітньому кластері головний продукт – це освітні послуги. Звісно ж, освітній

кластер все ж таки націлений не стільки на створення освітніх послуг, скільки на навчання особистості, здатної до конкуренції.

Існує думка (В. Журавльова, А. Бондарева), що освітній кластер є сукупністю взаємопов'язаних установ професійної освіти, об'єднаних за галузевою ознакою і партнерськими відносинами з підприємствами галузі [3].

Ми поділяємо думку А. Смирнова щодо трактування цього поняття, за якою освітній кластер – це, з одного боку, сукупність взаємопов'язаних установ професійної освіти, об'єднаних за галузевою ознакою і партнерськими відносинами з підприємствами галузі; з іншого – система навчання, взаємонавчання й інструментів самонавчання в інноваційному ланцюжку «наука – технологія – бізнес», заснована переважно на горизонтальних зв'язках усередині ланцюжка [8]. Зокрема, учений виділяє риси галузевого освітнього кластера: створення умов для формування фахівців із різним рівнем професійної освіти; інтеграція освіти з наукою і виробництвом; підняття престижу висококваліфікованих робітничих професій.

Із вищезазначеного випливає, що основною метою створення і розвитку освітніх кластерів є: підвищення рівня підготовки кадрів, професійно орієнтованих і конкурентоспроможних на ринку праці [9, с. 15]; побудова інноваційної моделі розвитку освітньої, науково-дослідної та дослідно-конструкторської діяльності професійних освітніх закладів, підприємств і організацій регіону [2, с. 8]; об'єднання освіти, науки і виробництва [4, с. 75]; розвиток навчальної, матеріальної, методичної та виробничої бази освітніх закладів освітнього кластера [11, с. 20].

Таким чином, освітній кластер сприяє впровадженню і поширенню інноваційних технологій у середовищі освітніх закладів різного рівня за допомогою тісної взаємодії між ними.

Ряд авторів, зокрема Е. Гусякова, А. Демчук, Р. Пріма, І. Телешова, розробляючи проблеми академічної та соціальної мобільності студентів, підкреслюють, що в рамках Болонського процесу, а також Європейської системи перенесення та накопичення кредитів (ECTS) важливим завданням є створення «інфраструктури з метою мотивації інноваційної діяльності у ЗВО».

Серед напрямів діяльності інфраструктур інноваційної середовища вишу вони виділяють: виконання нестандартних замовлень на цільове консультування організацій, органів управління, включаючи науково-методичну підтримку; експертизу проектів, нормативних актів, інноваційних продуктів; організацію, проведення інформаційно-аналітичних сесій, науково методичних семінарів, конференцій, круглих столів, курсів підвищення кваліфікації; організацію соціального та гендерного виміру освітньої середовища установи

вищої освіти (на предмет забезпечення рівних прав і можливостей доступу студентів до освітніх послуг); зворотний зв'язок ефективності реалізованих нових форм, напрямів діяльності в рамках Болонського процесу [2, с. 5–6].

Розвиток кластера у педагогічному коледжі будується на основі принципів взаємодії, інтеграції, корпоративності, саморозвитку, самоорганізації та соціальної адаптації.

Організація взаємодії членів освітнього кластера на основі цих принципів забезпечує безперервність і багаторівневість педагогічного професійної освіти, вдосконалення матеріально-технічної бази освітніх організацій, сприяє відбору і структуруванню змісту професійної педагогічної освіти з урахуванням інтересів усіх суб'єктів педагогічного освітнього кластера, стимулює професійний ріст викладацького складу освітніх організацій, забезпечує освітнім організаціям гарантоване оплачуване замовлення на підготовку педагогічних кадрів різної кваліфікації, можливість розвитку експериментально-освітньої бази, підвищення рівня і диверсифікації наданої освіти.

Із вищезазначеного випливає, що для побудови освітнього кластера потрібно: розробити положення, що включає основні принципи та підходи; визначити систему освітніх послуг усередині кластера; сформувавати систему раннього профілю орієнтування студента; активна взаємодія через форми співробітництва та соціального партнерства всіх суб'єктів регіонального освіти; розширення доступу до якісної освіти студента, які проживають у віддалених районах регіону, в т. ч. використовувачи ІТ-технології.

Однак освітні кластери, на думку багатьох авторів (А. Доронін, Д. Романов, М. Романова та ін.), є інноваційної формою розвитку освітніх установ, забезпечують розвиток компетенцій студентів, що відповідають вимогам соціального замовлення. Кластеризація освітнього простору дасть можливість модифікувати освіту, дозволить будувати систему освіти на основі комплексної моделі, яка включає в себе концептуальний (цілі, методи, форми, засоби), аксіологічний (цінності), психолого-педагогічний (механізмів освоєння учнями цінностей), організаційне управління (менеджмент елементів виховної структури) компоненти.

Заочна форма навчання для багатьох дійсно асоціюється з «максимальним результатом за мінімальні зусилля». Активізувати роботу студента-заочника, інтенсифікувати реалізацію його особистісно-творчого потенціалу, впровадити контроль за освітньою діяльністю – нині ці завдання спроможна реалізувати дистанційна технологія навчання (гнучкість, модульність, економічна ефективність, особлива роль викладача, спеціальні форми контролю, використання спеціалізованих технологій) [5].

Безперечно, залучення інтерактивної складової частини до освітнього процесу студентів-заочників дозволяє інтенсифікувати їх роботу в міжсесійний період, активізує пізнавальну діяльність студента, підвищує його відповідальність. Можна зауважити, що, коли у студента відсутня внутрішня дисципліна, мотивація, він не дотримується програми, то результативність його діяльності відповідатиме тій, яку традиційно спостерігаємо за класичної заочної схеми навчання. Однак структура онлайн-курсів містить уже в собі мотиваційні чинники, зокрема, йдеться про встановлення часових обмежень, поетапне вивчення курсу, а відтак і поетапне виконання практичних і контрольних завдань, можливість повернення викладачем виконаних завдань на доопрацювання, що свідчатиме про неналежне засвоєння студентом пройденого матеріалу, можливість звернутися до викладача за консультацією.

Отже, головна функція освітнього закладу – навчити студентів учитися, бути готовими до змін, до роботи з більш складними проектами, бути готовим до запозичення прогресивних практик, розширення кругозору, відстежуючи тенденції в інших галузях і професіях.

Особливість заочного навчання полягає не лише в тому, що навчальними планами передбачається значне зменшення аудиторних занять порівняно зі стаціонарним (практично наполовину), майже піврічні перерви у навчанні, серйозне завантаження студентів виробничими, громадськими, сімейними справами.

У рамках окресленої проблеми заочним відділенням педагогічного коледжу проводиться робота щодо удосконалення форм аудиторної роботи шляхом впровадження особливих підходів до доведення лекційного матеріалу, які враховують особливості заочної форми навчання, а також запровадження активних методів навчання в рамках обмеженого аудиторного часу. Співробітники відділення постійно здійснюють пошук нових, більш досконалих технологій організації навчання, забезпечення підвищення якості знань студентів – майбутніх вихователів заочної форми.

Враховуючи специфіку заочного відділення, де самостійна робота студента відіграє важливу роль в освітньому процесі, вживаються заходи щодо організації індивідуально-консультативної роботи студентів, формування електронної бази даних для методичного забезпечення самостійної роботи, оновлення контрольних завдань і вказівок із написання письмових робіт, формуванню навчально-методичних комплексів дисциплін на електронних носіях.

Від рівня матеріально-технічної бази, насамперед застосування комп'ютерної техніки в освітньому процесі, залежить підвищення якості освітньої роботи. І в цьому аспекті слід відзначити, що

проводиться робота з упровадження елементів дистанційного навчання. Зокрема, створено електронну базу даних, яка зосередила в собі інформаційно-методичне забезпечення ходу освітнього процесу з усіх напрямів методичного забезпечення, зв'язок із бібліотекою щодо ознайомлення студентів із наявним фондом літератури в електронному вигляді, постійне інформування студентів різних курсів про наявність інформації в електронному вигляді як під час сесій, так і в міжсесійний період, організація щоденної передачі освітньої інформації в очній чи дистанційній формі робітниками заочного відділення студентам майбутнім вихователям.

Висновки. Пріоритетними цілями освітньої роботи заочного відділення коледжу на основі кластерного підходу є: задоволення потреб особистості до здійснення трудової діяльності; різнобічний розвиток особистості майбутнього конкурентоспроможного фахівця, що володіє здібностями до професійної діяльності, підприємливості в сучасних умовах; формування особистості, яка володіє високою культурою, соціальною активністю, цілеспрямованістю, внутрішньою свободою і почуттям власної гідності, соціальною відповідальністю і якостями громадянина-патріота; формування готовності студентів до саморозвитку професійних якостей, прагнення до пошуку нового і здатності знаходити нестандартні рішення проблем; формування потреби в самостійності прийнятті рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/zakoni-ukraini/65715.html/>
2. Анисцына Н.Н. Инновационный научно-образовательный кластер как способ организации инновационной деятельности в вузе. *Креативная экономика*. 2010. № 4(40). С. 91–97.
3. Журавльова В.В., Бондарева А.А. Опис одного алгоритму кластеризації типу Forel. URL: <http://elibrary.asu.ru/xmlui/bitstream/handle/asu>.
4. Галаган А.И. Подготовка инженерных кадров для промышленных производств будущего за рубежом. *Соц.-гуманитар. знания*. 2001. № 1. С. 173–193.
5. Ковальчук В.А. Сутність поняття кластерного механізму. *Економічний вісник Донбасу: науковий журнал*. Донецьк : Альма-матер, 2013. № 3 (33). С. 202–206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_3_28pdf.
6. Куценко Е. Феномен образовательного кластера. URL: <http://evgko.livejournal.com/5992.html>.
7. Красикова Т.Ю. Формирование и развитие образовательного кластера как часть механизма интеграции вузовской науки в инновационную национальную систему. URL: <http://www.moluch.ru/conf/econ/archive/10/782/>
8. Смирнов А.В. Образовательные кластеры и инновационное обучение в вузе : монография. Казань : РИЦ «Школа», 2010.
9. Соколова Е.И. Термин «образовательный кластер» в понятийном поле современной педагогики. *Непрерывное образование: XXI век*. 2014. Вып. 2 (6). URL: <http://11121.petsu.ru/journal/article.php?id=2371>.
10. Федорова В.Г. Теоретико-методичні підходи до визначення поняття «кластер». URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=704>.
11. Щепакін К.М., Жукова Н.В. Формирование образовательных кластеров региона. *Изв. Тульск. гос. ун-та. Экон. и юрид. науки*. 2013. № 3. С. 208–218.